

AVVIKLET: Den tradisjonelle bruken av utmarksbeite i ulvesona i Hedmark er avvirket, skriver Geir-Harald Strand i denne kronikken.

FOTO: NTB/SCANPIX

Beiting i ulvesona dør ut

Kronikk

GEIR-HARALD STRAND

Utredningsleder i NIBIO Kart og statistikk

DET HAR skjedd store endringer i beitelandbruket innenfor ulvesona i Hedmark. Beiting i utmark er i praksis avvirket. Hjemmebeite på innmark øker, men dyretallet har falt dramatisk siden 1980-tallet.

AVVIKLINGEN AV beitenæringa i Hedmark øst for Glomma startet lenge før etableringen av dagens forvaltningszone for ynglende ulv. Reetablering av bjørnestammen på 1980-tallet førte allerede da til store tap for mange beitebrukere. Utfordringene økte ytterligere da ulven ble fast etablert på 1990-tallet. Da ulvesona kom i 2004 var det beitebaserte landbruket i regionen allerede i oppløsning.

PÅ OPPDRAG fra Miljødirektoratet har NIBIO Kart og statistikk sammen med AgriAnalyse, nå undersøkt utviklingen i beitebruk innenfor forvaltningssona for ulv i perioden 1999 til 2017. I løpet av denne perioden er den tradisjonelle bruken av utmarksbeitene i ulvesona blitt avvirket.

I 1999 var det 169 registrerte sauebønder innenfor ulvesona i Hedmark. I 2017 var antallet redusert til 92. Denne nedgangen er vesentlig kraftigere enn i landet som helhet.

NÅR NOEN bønder legger ned drifta fører dette som oftest til at de som er igjen vokser seg større. Slik er det ikke i sauenæringa innenfor ulvesona i Hedmark. Her har dyretallet gått ned. Mens antallet sau i Norge økte med nær fem prosent i perioden 1999 til 2017, gikk antallet innenfor ulvesona i Hedmark ned med 42 prosent. Antallet sau ble redusert fra nesten 14.000 dyr i 1999, til snaut 8.000 dyr i 2017.

LØNSSOMHET I sauenæringa er basert på å utnytte gratisressursene i utmarka. Dette er viktigste førkilde i produksjonen. Innmarka behøves for dyrking

av vinterfôr til livdyra. De siste 20 årene har antallet sau i den norske utmarka holdt seg stabilt. Også på dette området er ulvesona i Hedmark et unntak. Her er antallet sau som sendes på utmarksbeite redusert med 84 prosent, fra nesten 12.000 dyr i 1999 til 1.879 dyr i 2017.

DET ER som forventet at sauen forsvinner fra utmarka i ulvesona. Innenfor akseptable dyrevelferdsmessige rammer er det er ikke mulig å ha ulv og frittgående sau i samme område. Det overraskende i situasjonen er derfor heller at så mange som 1.879 dyr innenfor ulvesona i Hedmark blir sluppet på utmarksbeite. Med hjelp fra de kommunale landbrukskontorene har vi derfor undersøkt hvor disse dyra slippes.

AV DE 1.879 sauene i ulvesona i Hedmark som ble sendt på utmarksbeite i 2017, ble over halvparten (1.030 dyr) transportert ut av sona og sluppet på beite i andre deler av fylket. Ytterligere en tredjedel (599 dyr) ble sluppet i de to store innhegningene som er etablert i Trysil (Flendalen) og Grue (Svullrya). Av de resterende ble 243 dyr sluppet i mindre, gårdsnære innhegninger. De siste sju sau-

ene kan vi ikke redegjøre for, men det er lite trolig at de slippes fritt i utmarka.

SAMTIDIG REDUSERES også antallet storfe i utmarka. I 1999 var det 2.310 storfe som ble sluppet i utmark i dette området. I 2017 var antallet redusert til 1.497. De fleste av disse går trolig på gårdsnære areal. Det er derfor ikke slik at sauen erstattes av storfe på utmarksbeitene i ulvesona. Utmarksbeitene går helt ut av bruk.

SAUETALLET INNENFOR ulvesona i Hedmark nådde sitt bunivå i 2012-2013. I årene etter har sauetallet økt litt, men dette er et annerledes sauehold. Det er flere som driver med sau nå (92) enn i 2012 (79), men besetningene er små. Drifta foregår på innmark eller på gårdsnær, inngjerda utmark - helst bak strømførende, rovdyravvisende gjerder. Sau som beiter på innmark spiser opp potensielt vinterfôr. Når sauen skal gå hele året på innmark blir besetningene derfor mindre, fordi innmarka skal dekke grovfôrbehovet for hele året. Dette er et dyrehold som har karakter av kulturlandskapsproduksjon mer enn ordinær matproduksjon. Slikt sauehold blir kun en

biinntektskilde for eierne.

NÅR SAUEHOLDET er biinntektskilde må familien hente hovedinntekta andre steder. Dette kan være annet landbruk eller arbeid utenfor gården. Følgelig flyttes saueholdet ut av skogbygdene, ned i de flate landbruksbygdene, eller til nærrområdene rundt byer og tettsteder der det finnes alternativt sysselsetting. Typiske sauebruk i skogbygdene er lite aktuelle i det nye saueholdet. Der er brukene for små og avstandene til alternative arbeidsplasser er for stor. Forholdene gir dårlig grunnlag for sau som biinntekt.

NÅR SAUEN kun er ei biinntekt blir saueholdet mindre sensitivt for de begrensningene rovdyrforvaltningen setter. Rundt byer og tettsteder i ulvesona har saueholdet derfor kunnet styrke seg når marked og tilskuddsordninger legger til rette for det. Det er i skogbygdene, der sauen tidligere var en viktig inntektskilde og utnyttelsen av utmarka var avgjørende for å få tilstrekkelig økonomi i saueholdet, at rovdyrforvaltningen skaper de største utfordringene.